

A SZÉKELYFÖLD FOLYÓIRAT DÍJAI, 2023¹

MIRK SZIDÓNIA-KATA: MAGYAR ZOLTÁN LAUDÁCIÓJA

Gyűjteni, gyűjteni, gyűjteni. Lejegyezni, megőrizni, menteni, ami még menthető. Az utóbbi évtizedekben Damoklész kardjaként lebeg a néprajzkutatók feje felett a „huszonnegyedik órában vagyunk” metaforája. Ez az újból és újból felbukkanó vezérmotívum a hagyományos paraszti életmód fokozatos elmúlásának időszakában erősödött fel, de ha beleolvasunk a folklórisztika tudománytörténetébe, megtudhatjuk, hogy a vészharangot már a népköltészeti kutatások kezdetén, a 19. század közepén megkongatták. Úgy tűnik, hogy 150 év múltával végérvényesen elérkeztünk az utolsó órához. Vagy csak az utolsó előttihez?

Magyar Zoltán munkásságát ismerve és a nemrég megjelent monda-katalógusait kezemben tartva, azt mondhatom: van még egy kis időnk, egy kis reményünk. Csak sokkal több Magyar Zoltánra lenne szükségünk ahhoz, hogy behordjunk, behajtsunk mindent, s egyetlen szó, egyetlen tájszó se maradjon kint. Olyan Magyar Zoltánokra, akik bejárják a Kárpát-medence szinte minden magyarlakta települését, lejegyzik a szájról szájra szálló hagyományokat, tudományosan rendszerezik a folklórszövegeket, felleltározzák az összes lehetséges témával kapcsolatos publikációt, adattárat, kidolgozzák a tudományos módszertant és végül összeállítják a magyar történeti mondák, az erdélyi magyar hiedelemmondák és a moldvai csángó mondák katalógusát. Én csupán ezt a három monumentális munkáját emelem ki most, hiszen mindhárom egyedülálló nemcsak a magyar, de a nemzetközi folklórisztikában is.

A tizenkét kötetes magyar történetimonda-katalógus a világon elsőként rendszerezte és összegezte egy nép történeti mondakincsét. A négykötetes erdélyi magyar hiedelemmonda-katalógus pedig a nemzetközi folklórisztika eddigi legnagyobb szabású olyan monográfiája, amely típus és motívumindex formájában, hatalmas adatbázis alapján

---

1 2023. október 20-án a Székelyföld szerkesztősége Székelyföld-díjjal jutalmazta Káli István prózaíró és Magyar Zoltán néprajzkutatót, posztumusz Székelyföld-díjban részesült Bartha György műfordító, költő, közíró; Székely Bicskarend-díjat kapott Háy János író-költő; a pályakezdő tehetségeknek járó Szabó Gyula-emlékdíjat Demeter Arnold költő vehette át. Az elhangzott laudációk szerkesztett változatait közöljük.

mutatja be egy régió prózaepikai hagyományvilágának ezen szegmensét. A magyar történeti mondák rendszerezése 112 000, az erdélyi hiedelemmondáké 35 000, míg a moldvai csángó regiszter 8000 folklórszöveg alapján készült el. Csak érdekességképpen jegyzem meg, hogy a moldvai csángók népköltészeti öröksége a 8000 szövegével akkora, mint más népeknél a teljes nemzeti mondatakataszter.

A számok büvkörében maradva folytatom a sort: 30 évnyi kutatás, közel száz kötet, több száz tanulmány, több tucatnyi konferencia-előadás, jó néhány forgatókönyv, több könyvsorozat szerkesztése és egy ember. Igen, egy ember. Csodálatra méltó, kimagasló teljesítmény, melyre nagyon kevesen képesek ma tudományterületünkön, de meg vagyok győződve, hogy a magyar folklorisztika egykori nagymesterei is megemelnék kalapjukat Magyar Zoltán munkássága előtt.

Mi abban a szerencsés helyzetben vagyunk, és annak örülünk, hogy az utóbbi években rendszeresen kapunk tőle kéziratokat. Mondanom sem kell, kifogástalan kéziratokat, mert Ő egy könnyednek tűnő recenzió esetében sem engedi meg magának a közepszerűséget.

Olvashattunk tőle a Brill-féle mondatakatalógusról, Csíksomlyóról szóló mondatakról, segítségével egy moldvai kincsmonda nyomába is eredhetünk, s legutóbb, a júliusi lapszámunkban, a Petőfi halálát megörökítő folklórhagyományokat ismerhettük meg tanulmányából.

Kedves Zoltán! Fogadd elismerésünk jeléül ezt a díjat, azzal a nem titkolt szándékkal adva, hogy további együttműködésünket is megpecsételhetjük vele!

ZSIDÓ FERENC: ALULNÉZETI KORSZAKÁBRÁZOLÓ

Káli István Székelyföld-díjához

Idei Székelyföld-díjasunk irodalom kategóriában, Káli István hetvenöt éves múlt. Meg kell vallanom, bár régóta ismerem, sokáig nem igazán gondoltam rá íróként. Számomra – és tudom, sokak számára – ő könyvkiadó (volt), a Romániai Magyar Könyves Céh vezetője, a marosvásárhelyi könyvvásár szervezője. Bár már a kommunizmus idején is publikált (első novelláskönyve, a *Mit tud az a nagy sárga gép?* 1979-ben jelent meg), de azok a könyvek valahogy nem igazán jutottak el az irodalmi köztudatba, mintha szerzőjük sem igyekezett volna túlságosan, hogy helyet csináljon magának, mintha ő maga sem tartotta volna annyira fontosnak szórványosan közreadott köteteit. Úgy is fogalmaz-

hatnánk, hogy – paradox módon – könyvkiadói tevékenysége elhomályosította írói munkásságát. Ez azonban gyökeresen megváltozott 2017-ben, *A szemfényvesztett* című regénye megjelenésével, mellyel kezdődően olyan termékeny „másodvirágzásnak” lehattünk tanúi, ami mellett nem mehetünk el szó nélkül.

A szemfényvesztett íróvá avatta Káli Istvánt: hibáival együtt izgalmas és fontos könyv ez, önéletrajzi motívumokkal átszőtt családregegy, ugyanakkor Vásárhely-regény és egy korszak – a kommunizmus – lenyomata erdélyi magyar (és zsidó) szempontból. Szintézis. Erdély-történet alulnézetből. Kérdés, hogy mennyire megkésett – mind a szerző egyéni életútja, mind az ábrázolt világ/vázolt problémahelyzet szempontjából. Tudom, a szerzőben ott bujkál a szkepszis, hogy öregkori jelentkezései elérik-e a szakma és az olvasóközönség ingerküszöbét, a Székelyföld folyóirat válasza erre a Székelyföld-díj.

Mert a Székelyföld folyóirat szerkesztősége mindig is szem előtt tartotta azt az elvet, hogy ne csak (vagy nem feltétlenül) felkapott, divatos szerzőket jutalmazzon, hanem olyanokat is, akik talán nincsenek rivaldafényben, pedig életművük, utóbbi publikációik alapján megérdemelnék. Káli István egyértelműen ilyen szerző.

Az, hogy *A szemfényvesztett* – úgymond – nem véletlen műve, hogy azzal „elkapta a fonalat”, mi sem jelzi jobban, hogy 2021-ben jött az újabb regény, a *Klastrom utca kettő*, ami folytatásnak is tekinthető, előbbi mellékszereplői – Magdus és Péter – válnak e regény kulcsfiguráivá, kvázi ugyanazt a miliót mutatja be, az időben lineárisan előre haladva (*A szemfényvesztett* az 1940–50–60-as években játszódik le, a *Klastrom utca kettő* eljut az 1980-as évek végéig).

És a sornak nincsen vége, 2020-ban érkezett az *Áll az ördög, s csodálkozik* című novelláskönyv, aztán 2022-ben a párja, a *Ki gyűjtött a katlan alá?* És azóta is jönnek az újabb és újabb novellák, 2023-ban a Székelyföld hármát is közölt belőlük, de más lapokban is publikál, kiemelkedően termékeny időszakot produkálva.

Káli jobbára egy letűnt világot ábrázol – azt a világot, amelyet megélt, amelyet jól ismer – de azt hitelesen, ízesen, színesen. Stílusára a lassú, komótos építkezés jellemző, a nagyívű körmondatok, a részletek aprólékos, realista-naturalista bemutatása. Ha kell, bűnügyi sztorit gyárt, ha kell, szociografikus tablót, fő erőssége az alulnézeti korszakábrázolás. Családtörténet, szubjektív emlékezéstechnika, tényfeltárás, múlt-

faggatás – ezek lehetnének a Káli-kötetek fontosabb hívószavai. A maga útját járva, gyengeségeit és erényeit jól ismerve, szép csendben olyan egyéni hangú prózavilágot teremtett meg, melyért méltán érdemli ki 2023-ban a Székelyföld-díjat, melyhez ezúton is gratulálók!

MIRK SZIDÓNIA-KATA:

BARTHA GYÖRGY POSZTUMUSZ LAUDÁCIÓJA

Posztumuszt díjat adni tulajdonképpen azt jelenti, hogy valamit utólag ismerünk el, amit még a díjazott életében kellett volna. Különösen fájó számunkra, hogy Bartha György, mindannyiunk Gyuri bácsija már nem veheti át személyesen a Székelyföld-díjat, hisz felsorolni is nehéz lenne, mi mindent köszönhetünk neki és milyen megvalósításokat hagyott ránk örökül.

Igen, adhattuk volna a díjat már a Bibliotheca Moldaviensis sorozat kötetének magyar, illetve román nyelvre való átültetéséért.

Aztán adhattuk volna az Argezei-Ergézi kötet fordításáért, melyben nemcsak a tanulmányokat, de jó néhány Argezei-verset is az ő tolmácsolásában olvashatunk.

Műfordítói tevékenységéről mindenképp el kell mondanunk: legyen szó akár szépirodalmi műről, akár tanulmányról, Gyuri bácsi arra törekedett, hogy a szöveg világát úgy teremtsen újra egy másik nyelv segítségével, hogy ne csorbuljon annak stílusa, s hangulata is megmaradjon. Sokoldalúan művelt, széles körű ismeretekkel bíró filológus volt, munkáját mindig az igényesség és a pontosság jellemezte.

De adhattuk volna a díjat folyóiratunkban megjelent verseiért, tanulmányaiért, esszéiért.

És hát igen, adhattuk volna a díjat folyóiratunk iránti hűségéért is, hisz azon kevesek közé tartozott, aki a kezdetektől támogatta a Székelyföldet, s hitt bennünk, amikor mások még kételkedtek.

Közénk tartozott. Nem csupán külső munkatársunk volt, hanem barátunk: mindig önzetlen, segítőkész barátunk, aki a mai értékvesztett és a még meglevő értékeket folyamatosan elsorvasztó világunkban ember tudott lenni és minden nehézség ellenére annak maradni.

Gyuri bácsi itt marad velünk. Életútja, szerénysége, szakmai alázata példaként áll és fog állni előttünk. Kedves Gyuri bácsi! Mindent köszönünk!

FEKETE VINCE: A LAUDÁCIÓ

Háy János ürügyén

(*Melyben, az elején megszólítjuk a jelenlévőket.*) Kedves Barátaim, kedves egybegyültek, kedves stb.! (*Majd általánosabban, a műfajról és a nehézségekről szólunk.*) A laudáció nagyon különleges, kényes műfaj! Me' hogy *stiláris* sajátosságai folytán a célba vett (*célba vett?*) személy dicsérete, fölmagasztalása a feladata. Vagyis (*felemelt ujj!*): elismerése és bizonyítása annak, hogy akit dicsérünk, az a legjobb, legérdemdúsabb, az itteni, a *honn*i művészet stb. zászlóshajója stb. És a miénk.

(*Majd folytatjuk, személyesebben, bombasztikusabban.*) Szerencsés az az ember, aki élete során találkozik/hat olyan érdemdús (*ezt majd ismételjük*) Alkotóval/Alkotókkal, aki/akik valamit megmozdít/tanak benne/nünk, aki/akik olyat mutat/mutatnak tettel, cselekedettel, tudással és... mulasztással, hogy az az egész életét/tünket meghatározza. (*Bevágunk egy idézetet.*) És itt hadd idézzük a *nagy költő (így!)* néhány ideillő sorát: „Ma nem tanulni jöttünk, ma szívünk ünnepel.” (*Erre rákapaszkodunk.*) Igen, ünneplünk ma és köszöntünk egy olyan stb., aki kitűnik/kitűnt, és annyi, de annyi vérzivataros (*ez hatásos*) éven át fáradhatatlanul, éjt nappá téve, pihenést nem ismerve stb... Minket. (*Felemelt mutatóujj, hatásszünet, konklúzió levonása jön.*) Mert ilyen a példamutató alkotói élet. Mindig a jóra, a szépre és a hejesre (*pontos j-vel*)... stb. törekszik.

(*És akkor egy kicsikét visszatekintünk.*) Munkáját valahol, valamikor úgy kezdte, mint mindenki, majd egy másik valahol, valamikor következett (*a legjobb szó itt a küzdelmes*) küzdelmes életútjának legelején. Amikor aztán tovább szólította az élet kereke, ő odaadóan, zokszó nélkül ment tovább, tovább (*így egy kicsit a ballag már a vendiákra is hajaz*) stb. Ekkor került egy másik Helyi Általános Helyre, ahol alkotói nimbuszának (*fontos egy-egy idegen szó*), tehát nimbuszának leghosszabb, legragyogóbb éveit töltötte. Kollégái szerették, és (*legyen áradó!*) áradó szeretettel meséltek róla, elismerve felkészültségét, nyitottságát az új (*halmozás*) módszerekre, rendszerekre, vegyszerekre, a változásokra és változtatásokra. (*Itt aláhúzni a példa-szerepet.*) Tudta, hogy példa csak az tud lenni, aki hajlandó is példát adni/mutatni. Erre jó példa, hogy egyike volt azon Legelől Járóknak (*vagy Élen-*), akinek/akiknek mintájára elkezdtek alkalmazni a legújabb megvalósításokat a kollégái. (*Íróként: már éltében epigonjai, követői voltak.*) Éveken át dolgoztak együtt *eben a szelemben (így!)*, egyetértésben, nyugalomban, békében és szeretetben. (*Elérzékenyültünk.*)

(*Crescendo jön: költői kérdésekkel.*) De mi volt a titka? Mit tudott, hogy a pályatársai őt csodálva/csodálva őt mindig körülvették? Egyszerű vagy nehéz a recept? (*Válaszolunk, tehát nem költőiek voltak a kérdéseink.*) Végy egy adag következetességet! Várd el a kitartó munkát! Mosolygóssan (*két s-sel*) kérd a rendet! Fűszerezd meg ízlés szerint szeretettel! (*Egy t! Majd következtetés.*) Ismert recept, „csak” meg kell találnunk a *hezzávalók* (*székelyessen!*) között a helyes arányt. De a helyes *arányt* megtalálta a munka és a... (*legjobb ide*): és a család között. Harmonikusan (*két s*) nevelt és nevededett. (*Tetőzzük!*) Odafigyeléssel, megértéssel. Azt hisszük, hogy ez magáért beszél. A maradékok, az utána jövők közben pedig felnőnek, de a mai napig számítnak/számíthatnak rá, aki most is szeretettel terelgeti őket a *hejes* ösvény/örvény? (*mindkettő*) felé.

(*Berekesztés. Ereszkedően.*) Befejezésként pedig engedjék/engedjétek meg, hogy egyik (*nem tudjuk, ki*) filozófustól idézzek/zünk. „Keress olyan mestert, akinek szeleme (*egy l!*) világos, tudása nagy és szíve jó!” E gondolat röviden összefoglalja mindazokat a tulajdonságokat, amelyek a példát példává (*halmozzuk!*): az embert emberré, az írórt íróvá, az alkotót alkotóvá teszik. Tehetik. Tesszük hozzá egyszerű szavakkal mi.

(*Befejezés, keretbe zárás, újabb megszólítással.*) Kedves Ünnepelet, éretünk, mindenkiért végzett munkádat/dot szívből köszönjük. Kiténtésedhe’, díjadho’ (*hiányjelek*) mindannyiunk nevében gratulálók/lunk. Kívánunk/nok további pályádhoz sok erőt és *egészséget*, békét, *barátcságot*, soha el nem *mulló szeretetetet!* (*Helesen!*) És végezetül még egy *versidézett*, szintén az internetről, szerzőjét úgyszintén nem ismerjük: „Vezesd őket, utat ne tévessz,/ S magadhoz mindig hű maraggy,/ Mert élen állhacc, és messze láccol,/ Sose feled: Példa vagy!”

FEKETE VINCE: AKCENTUS

Laudáció helyett, Demeter Arnoldnak

Székelyföldön mindenki jött
valahonnan, vagy megy valahová,
de ez inkább a fiatalokra vonatkozik,
hogy állandóan mennének valahová,
mert velük szemben például az
idősebbek, azok egy élet alatt ha
egyszer-kétszer kimozdultak nemhogy

az országból, hanem a falujukból,
mondjuk attól legalább hatvan
kilométerre, és nem a szomszéd
faluba, vagy a legközelebbi
kisvárosba piacnapkor malacot,
lovat, tehenet, vagy éppen egy
új bakancsot venni maguknak,
s akkor azok már teljesen
jártas-költés emberek voltak,

és ők mondták este a padon
a híreket az ámulva hallgató
többieknek, hogy olyan világban
jártak, innen, tőlünk nem is/es
olyan távol, ahol mindenki
másik nyelven beszél,

rományul például, mint
itt a faluba is/es mondjuk
a *render*, a *milicista*,
és a felesége, az az ügyes, kicsi
csángó fehérnépecske, aki
úgyszintén tud magyarul,

még ha harapja is a nyelvet,
és akcentusa is van, de kinek
nincsen, nekünk is/es lenne, vagy van
ilyen akcentusunk, csak mi nem
szívesen használjuk eztet, mert
nem szeressük, no de az a lényeg,

hogy mi nem is/es akarunk innen
sehová elmenni, mert ez a mi otthonunk,
szülőföldünk, hosszú, *vérvívaros*
századokon keresztül ez volt, s ez lesz,
amíg élünk, s meg nem haltunk, és
le nem tesznek Gödör Gyurkához,

oda, a temetőbe, ahol a szüleink,
nagyszüleink, stb. vannak,
ezt az akcentust például értik odaki
is/es, s még sok helyen a környéken,
csak a szomszéd falusiak beszélnek
teljesen másképpen, *fodball* meccsekkor is
ezt halljuk, és nem szeressük sehogyse
az övéket, igaz, lehet, hogy ők sem a
miénket, no de ez nem sokat változtat a
dolgok *állásain*, vagyishogy semmit sem,

mert a mi beszédünk, nyelvünk előtt még
a távolról jövők is tiszteletüket teszik,
fonográncsokat hoznak, abba énekeltetnek,
mostanába már nemigen, de volt olyan,
amikor viszont igen, nekünk még
a nagyanyánk énekelt ilyen nagy
trombitákra hasonlító valamikbe,

etettük, itattuk ezeket az embereket, mert
ezek úgy megszerettek *münket*, hogy el sem
akartak menni *töllünk*, egyiknek, úgy lehet,
még gyermeke is/es született itt, azt
hisszük, mert az nem lehet igaz, hogy az
ura, aki évtizedekig nem tudott gyermeket
fabrikálni, hát most igen, s ez alatt a két-három
hónap alatt megtáltosodott vón', ezt nem hisszük,
sehogy sem jó, hogy elhiggyük, sehogy,

mert Székelyföldön mindenki jött valahonnan,
a szomszéd faluból, vagy még távolabbról,
csak ezek a mai fiatalok azok, akik
állandóan mehetnének, készülnek valahová,
főleg a megélhetőségé' Magyarba, ahonnan
ezek a trombitás emberek *ises* jöttek, akik közül
egyiknek még gyermeke *ises* lett itt, azt hisszük,
s aztán tovább...